

Eyðun Andreassen:

Politiska kreppan

Politiskt orðaskifti og politisk mentan. Vit prenta her seinna partin av fyrilestri, sum Eyðun Andreassen, fólkalívsfrøðingur helt í Nóatúni herfyri

Politiskt orðaskifti

Tað er ein struktur í tí liberalu demokratisku samfelagsskipanini, eg havi lýst, og sum millum annað hevur tað sera týðningarmikla eyðkenni at hava talufrælsi. Tað er bara undir hesari samfelagsskipanini talufrælsi finst, og enná eru undantøk, ið vit ikki brýggja okkum um at minnst, men sum vísa, at ein liberal økonomi er ikki trygd fyri demokrati og talufrælsi, men hinvegin tykist at vera ein treyt fyri tí.

Eitt opið og alment orðaskifti má fara fram í einum demokratiskum samfelag. Eitt slíkt orðaskifti kann í nútíðarsamfelagnum fara fram á trimum stöðum (og her hugsi eg ikki um orðaskifti á tingið, sum møgulega er opið, men ikki alment): Tað er í privatum fjølmiðlunum, í almennu fjølmiðlunum og í samrøðu millum fólk. Eg havi longu nevnt tann pástand, at niðurbindingin av frælsinum, við tað at tann demokratiska samfelagsskipanin er sett til viks, hevur korrumpert tað opna orðaskifti í samfelagnum til eitt meiningleys og virðisleys skinnorðaskifti uttan týðning fyri og ávirkan á politiskar avgerðir og samfelagsgongd.

Orðaskifti er samskifti

Orðaskifti er samskifti, og eithvørt samskifti hevur tveir liðir: Ein meining verður givin og hon skal verða móttikin. Hetta er so sjálvsagt, og er galdandi uttan mun til samskiftisform. Antin tað er beinleiðis samrøða millum fólk, boðskapur í elektroniskum fjølmiðlunum ella blaðgreinir. Og ikki er altíð talan um orð, meiningar kunna eisini berast við ljóðum, teknum og myndum. Undir øllum umstøðum skulu tveir partar til, annar at geva og hin at taka, hóast tú bæði tít og túðum hevur varhugan av, at talarin hugsar meira um seg sjálfan enn um lurtaran.

Alment orðaskifti í dag fer fram í trimum stöðum. Í almennu fjølmiðlunum, privatum fjølmiðlunum og so í samrøðu millum fólk. Landið eigur, rekur og stýrir teimum almennu fjølmiðlunum, og hevur avgerandi ávirkan á teir – eisini politiska, og tí treyt nýðast teir at liva undir. Teir privatu fjølmiðlarnir skuldu staðið fríir mótvægis teimum almennu, men gera tað í nógv minni mun enn gott er, ella í hvussu so er enn ein skuldi hildið. Flokstilknið er so skiligt, antin tað so er beinleiðis økonomiskt treytað ella bara ideologiskt. Okkurt undantak er.

Almennu fjølmiðlarnir

1. Útvarpið

Í tveimum føstum sendingum í útvarpinum fáa lurtararnir orðið. Í hesum sambandi er sjálvsagt Fimmarin tann týðandi sendingin, ið útvarpið plagir at lýsa sum »sendingin har lurtararnir hava høvi at ringja inn og siga sína hugsan«. Eg havi ongi tøl, men veit ikki betur, enn at heilt nógv fólk lurtar hvønn mikudag klokkan 5 vetrarhálvrið. Tað vakti ans og varð mettt sum ein verulig nýskapan, tá farið var undir sendingina fyri nøkrum árum síðani.

Fimmarin hevur fastan form: orðaskifti millum lurtarar, ið ringja inn og nøkur fólk, ið verða boðin í útvarpsstovuna, sum teir siga í Sortudíki. Hartil er programmleiðarin til steðar. Men sendingin hevur eisini fingið eitt fast mynstur, ið sjáldan verður frávikandi, uttan í undantaksfari, har ongin er boðin at sita í útvarpsstovuni og evnið ikki er bundið. Lat okkum hyggja at, hvussu ein vanligur Fimmari gongur:

Frá morgunstundini sama mikudag fáa lurtararnir boð um, nær teir kunna ringja inn og hvat telefonnummar-

ið er. Fólk skulu so ringja 1.1382 og 1.1383, og so ringir útvarpið aftur til teirra. Hetta er bæði av redaksjonellum og praktiskum grundum, og má so vera, gítt eg. So er klokkan fimm, og »sendingin, har lurtararnir hava høvi at ringja inn og siga sína hugsan« er í luftini. Vanliga triggir ella fyra politikarar sita í útvarpsstovuni, tí oftast eru evnini aktuelt politiskt mál. Útvarpsmaðurin byrjar sendingina við at tosa bæði leingi og væl um dagsins evni, hóast evnið vanliga hevur verið bæði tugt og tannlað í sendingini. Føroyar í dag týskvöldið fyri, og hevur verið viðgjørt frá øllum síðum og kantum í tíðindasendingum í langa tíð. Tá so programmleiðarin er liðugur við sitt, sum um hann er bangin fyri, at fólk ikki hava skilt hann enn, so ótrúligt tað ljóðar, so sleppa politikararnir ella serfrøðingarnir – fram at at siga sína hugsan ofta í samrøðu við útvarpsmannin. Triggir ella fyra eru gestirnir vanligi, og tá so tíðin endiliga er komin til lurtararnar, ja so er hon farin. Sendingin varir í hálvan annan tíma, og ofta er minni enn hálvur tími

eftir til allar lurtararnar, tíðum ikki meira enn nakrir fáir minuttir, og bara ein einasti áttunda minuttir fram at. Her er vert at minnst til, at eisini politikararnir hava verið upp til fleiri ferðir í tíðindasendingunum í útvarpinum og greitt frá málinum og sínum sjónarmiðum.

Tíðarbytið í hesi sending er, at útvarpsmaðurin og politikararnir fáa tveir triðingar av talutíðini, umframt sendingina Føroyar í dag og umframt allar tíðindasendingarnar, og lurtararnir fáa undir ein hálvan tíma ella nógv minni enn tað. Teir skulu hartil frammanundan siga, hvat teir ætla at siga. Fyri at útvarpsmaðurin kann avgera, hvat skal við, haldi eg.

Orðaskiftið í sendingini haldi eg mest eitt skinnorðaskifti. Politikararnir móta fólk við lidnum meiningum um politiskt avgjört mál, so har er onki at skifta orð um: Ella sagt við øðrum orðum, politikararnir hava onga reella grund at lurtast eftir lurtarunum, tá málið er avgjört. Teir bara lástast sum teir lurtast. Ongin meining verður vikað í Fimmarinum. Hann er undirhald og kærkomið høvið hjá politikarum at eksponera seg fyri veljarunum, sum tað eitur, uttan at hava reellan áhuga í, hvat sagt verður. Í roynd

og veru tykist tað, sum teir eru komnir fyri at verja eina tikna stöðu. Tað rætta var at skapt eina meining burtur úr orðaskiftinum.

Hin útvarpsendingin, har lurtararnir ringja inn eitur stutt og greitt. Lurtararnir og vit og verður send fyrrapartar. Innihaldið í henni er stutt og greitt mæni, men har verður heldur ikki sagt, at tað skal vera annað. Innihaldið í Fimmarinum verður ikki kallað mæni, men tað er ikki frítt fyri, at tú mangar hevur ta kensluna, at báðar hesar sendingar eru av sama slag. Men kortini vil eg siga, at fimmarin sum idé er nakað av tí besta og frískasta, sum er hent í føroyska fjølmiðlaheiminum, síðan útvarpið varð til.

2. Sjónvarpið

Tann relevanta sendingin at tosa um í sjónvarpinum er tann, sum eitur Kjak, og plagir at koma eftir Dag og Viku summar dagar. Evnisliga er hon meira konsentrerað um politikk enn Fimmarin, sum hevur fleiri sendingar um ikki politisk evni enn Kjak í sjónvarpinum. Tað er eisini ivasamt, um ein slík sending kann roknast til almenna orðaskiftið, og ikki bara er tað vanliga tingorðaskiftið, ið er flutt inn í sjónvarpsstovuna. Aktørarnir eru teir somu sum í tinginum, og

lurtararnir fáa ikki orðið, sum í Fimmarinum. Evnini eru næstan bara aktuelt politisk mál.

Tað er eitt sjónarmið, sum kemur týðuligari fram í sendingini Kjak enn í Fimmarinum. Tað finst eitt orðafelli um nútíðar fjølmiðlar, ið sigur: »The media is the message«. Í hesum liggur, at tað er fjølmiðlin sjálvur, ið er úti eftir lurtarum/hyggiarum og at fjølmiðlafélkin sjálvi hava fingið eitt mál í at vísa seg á skerminum, í tí føroyska týðninginum av at vísa seg, ella gera seg upp. Tað at fjølmiðlarnir sjálvir eru úti eftir lurtarum/siggiarum er ein »trend«, sum er mest umráðandi hjá fjølmiðlunum, ið skulu kappast á einum hørdum lýsingamarknaði, men sum kortini smittar illa eisini til okkara SvF. Stúlur verður kopieraður: tað kann næstan gera tað sama, hvat tú sendir og sigur, bara tú fært fólk at sita framman fyri skíggjanum.

Hin parturin av hesum orðafellinum, at fjølmiðla-fólk sjálvi vera so gromm eftir at sleppa á skíggjan, er kanska eitt sindur meinfýst, men nógv satt er í honum. Journalistar hava vendingina »ein søga«. Alt kann vera ein søga, sama hvat, bara tú kanst fanga lurtararnar. Tú sært tað skiliga, hvussu grammir teir eru beint nú, tá samgongan misti meirilutan. Teir tykjast næstan euforiskir sum teir tráspyrja politikararnar spurningar, sum ongin kann svara, og best er um journalistarnir sjálvir sleppa at føra samráðingarnar um nýggja samgongu. Eittans dømi: sama dag, sum Lassi Klein hevur lisið bræv sítt upp á tingsins røðarapalli verða allir møguligir politikarar spurdir um, hvussu samgongan fer at síggja út eftir valið. Hvat vænta teir sær av svári til tann spurningin? Og tá politikararnir svara, sum sjálvandi er rætt, at teir ikki vita enn, so spyrja journalistarnir bara einaferð afturat og fáa sama svar. Og so spyrja teir Gud hjálpið mær sama spurning uppáftur.

Ongin politisk meining er nakrantíð flutt í fjølmiðlaorðaskifti við ein politikara.